

ÇEVREYE KARŞI İŞLENEN SUÇLAR (TCK m. 181, 182)

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZEN *

ÖZET

Çevreye karşı işlenen suçlar, ilk defa 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) hürriyeti bağlayıcı ceza yaptırım ile yaptırım altına alınmıştır. Bu nedenle, ceza hukuku anlamında ilk pozitif düzenleme özelliği taşımaktadır. Çevreye karşı işlenen suçlar, TCK'nun 181. ve 182. maddelerinde düzenlenmiştir. 181. maddede, suçun kasten işleniş şekli, 182. maddede ise taksirle işleniş şekline yer verilmiştir. Çalışmamızda, bu iki suç tipi, suçun unsurları ve bu suçlara öngörülen yaptırım incelenecektir.

ANAHTAR KELİMELER: Çevre, atık, artık, toprak, su, hava.

OFFENCES AGAINST ENVIRONMENT (TCK Act. 182, 182)

ABSTRACT

Crimes against the environment, for the first time in the Turkish Criminal Code No. 5237 restricting freedom has been under sanctions by criminal sanctions. Therefore, in the sense of criminal law has the characteristics of the first positive regulation. Crimes against the environment, law 181 and 182 the articles is organized into two articles. 181 in article, the shape of the crime intentionally handling, 182 in the shape of the crime of negligence are included. In our study, these two crime types, the elements of crimes and the prescribed sanctions for these crimes will be investigated.

KEYWORDS: Environment, waste, now the soil, water, air.

* Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

I – ÇEVRENİN KASTEN KİRLLETİLMESİ

A – Genel Olarak

Çevre, insanlığın en geniş anlamda evidir. Ancak, günümüzde gerek insanoğlun nüfusundaki artış ve buna bağlı olarak da ekonomik gelişme ve bunun doğurduğu kirlilik gerekse de insanlığın çevreye olan dikkatsizliği neticesinde bu en geniş anlamdaki ev, artık kokmaya başlamıştır. Bu durum fark edilmeye başlandıktan sonra uluslararası alanda birçok sözleşmeler yapılmıştır. Yine bu bağlamda bu soruna dikkat çekmek ve bu sorunun çözümüne katkı sağlamak için uluslararası örgütler kurulmuştur. Ancak, önemle belirtmek gerekir ki, çevre sorununun çözümü tek boyutlu önlemlerle çözülemez. Bu sorunun birden çok ayağı bulunmaktadır. İlk önce, bu konuda istisnasız bütün Devletlerin ortak uzlaşma içinde bulunması gerekmektedir. Bu uzlaşma somut adımlarla desteklenmelidir. Yani, bağlayıcı sözleşmeler yapılmalıdır. Daha sonra ise, bu uluslar arası sözleşmeler iç hukuka yansıtılmalıdır. İkinci olarak da, çevrenin korunması ve geliştirilmesi için eğitime ağırlık verilmelidir. Üçüncü olarak da, Ceza Kanunlarında çevre hakkı bağımsız bir başlık altında ayrıntılı bir şekilde düzenlenerek etkili yaptırımlar getirilmelidir¹.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 181. ve devamı maddelerinde ilk defa çevrenin korunmasına yönelik düzenlemelere yer verilmiştir. Bu hükümleri incelemeye geçmeden önce, bu konuda uluslararası sözleşmelere, Anayasadaki düzenlemelere yer verilecektir.

B – Uluslar arası Sözleşmelerde Çevrenin Korunması

Çevrenin korunmasına yönelik uluslararası alanda çok sayıda sözleşme imzalanmıştır. Bu sözleşmelerden bazılarını Türkiye taraf olmuştur. Burada çevre hukukuna ilişkin uluslararası alanda yapılan tüm sözleşmeler değinmek yerine Türkiye'nin taraf olduğu çevre hukukuna ilişkin uluslar sözleşmelere değinilecektir.

Türkiye, çevre hukukuna ilişkin uluslararası alanda yapılan sözleşmelerden aşağı belirtilen sözleşmelere taraf olmuştur; 'Akdeniz Genel Balıkçılık Konseyi Kurulması Hakkında Anlaşma (Değişik), Roma

¹ ULUSOY, Ali Dursun; Çevre Kirlenmesinin Oluşmasından Sonraki Aşamada Medeni Hukuk, Ceza Hukuku ve İdare Hukuku Çözümlerine İlişkin Genel Bir Bakış, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 43, Sayı 1- 4, 1993, s. 133.

1949 (Türkiye R.G. 7.7.1967, sayı12641). Kuşların Korunması Hakkında Uluslararası Sözleşme, Paris 1959 (Türkiye R.G. 17.12.1966, sayı12480). Avrupa ve Akdeniz Bitki Koruma Teşkilatı Kurulması Hakkında Sözleşme(Değişik), Paris 1951 (Türkiye 10.8.1965). Nükleer Enerji Sahasında Hukuki Mesuliyete Dair Sözleşme(29.1.1960 ve onu değiştiren 28.1.1964 tarihli ek Protokol) (Türkiye R.G. 13.6.1967, sayı 12620). İşçilerin İyonize Edici Radyasyonlara Karşı Korunması Hakkında Sözleşme, Cenevre 1960 (Türkiye 15.11.1969). Atmosferde, Uzayda ve Sualtında Nükleer Silah Deneylerini Yasaklayan Sözleşme, Moskova 1963 (Türkiye R.G. 13.5.1965, sayı1997). Devletlerin Ay ve Öteki Gök Cisimleri Dahil Uzayın Keşfi ve Kullanımı Faaliyetlerini Düzenleyen İlkelerle İlişkin Anlaşma, Londra, Moskova, Washington D.C. 1967, (Türkiye R.G. 1.6.1968, sayı12913). Uçakların Gürültüsü Konusunda Uluslararası Standartlar ve Tavsiye Edilen Uygulamalar 1971. Hayvanların Uluslararası Nakliye Sırasında Korunması Konusunda Avrupa Sözleşmesi, Paris 1968 (Türkiye 20.2.1971). Nükleer Silahların ve Öteki Toplu Tahrip Silahlarının Deniz Yataklarına, Okyanus Tabanı ve Bunların Altına Yerleştirilmesinin Yasaklanması Hakkında Antlaşma, Londra, Moskova, Washington D.C.(Türkiye 19.10.1972). Bakteriyolojik (Biyolojik) ve Toksik Silahların Geliştirilmesi, Üretimi ve Depolanmasının Yasaklanması ve Tahribi Hakkında Sözleşme, Londra, Moskova, Washington D.C. 1972 (Türkiye R.G. 5.11.1975). Balina Avcılığının Tanzimi Hakkında Mukavelename 24.9.1931 (Türkiye R.G. 8.11.1934, sayı 2399). Avrupa Kültür Anlaşması19.12.1954 (Türkiye R.G. 17.6.1957, sayı 9635). Silahlı Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Sözleşme ve Ekleri 14.4.1954 (Türkiye R.G. 8.11.1965, sayı 12145). Dünya Kültür ve Tabiat Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme, Paris 1972 (Türkiye R.G. 14.2.1983, sayı 17959). Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Doğal Yaşama Ortamlarının Korunması Sözleşmesi, Bern 1979 (Türkiye R.G. 20.2.1984, sayı 18318). Uluslararası Enerji Programı Anlaşması, Paris 1974 (Türkiye 4.5.1981). Akdeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi, Barselona 1976 (Türkiye R.G. 12.6.1981, sayı 17368). Akdeniz'in Gemi ve Uçaklardan Vaki Olan Boşaltmalarla Kirlenmesinin Önlenmesine Dair Protokol, Barselona 1976 (R.G. 12.6.1981, sayı 17368). Akdeniz'in Kara Kökenli Kirleticilere Karşı Korunması Hakkında Protokol, Atina 1980 (Türkiye R.G. 18.3.1987, sayı 19404). Akdeniz'de Özel Olarak Korunan Alanlara

Ait Protokol, Cenevre 1982,(imza tarihi 6.11.1986) (R.G. 23.10.1988, sayı 19968). Fevkalade Hallerde Akdeniz'in Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirilenmesinde Yapılacak Mücadele ve İşbirliğine Ait Protokol, (R.G. 12.6.1981, sayı 17368). Uzun Menzilli Sınırlarötesi Hava Kirliliği Sözleşmesi, Cenevre 1979 (Türkiye R.G. 23.3.1983, sayı 17996) Avrupa'da Hava Kirleticilerinin Uzun Menzilli Aktarımlarının İzlenmesi ve Değerlendirilmesi İçin İşbirliği Programının (EMEP) Uzun Vadeli Finansmanına Dair 1979 Uzun Menzilli Sınırlarötesi Hava Kirilenmesi Sözleşmesi'ne ek Protokol, Cenevre 1984 (R.G. 23.7.1985, sayı 18820). Nükleer Kaza Halinde Erken Bildirim Sözleşmesi, Viyana 26.9.1986 (R.G. 3.9.1990, sayı 20624). Tehlikeli Atıkların Sınırlarötesi Taşınımının ve İmhasının Kontrolü Sözleşmesi, Basel 22.3.1989 (R.G. 15.5.1994, sayı 21935). Gemilerin Sebep Olduğu Deniz Kirilenmesini Önleme Sözleşmesi (MAR-POL 73/78), (13.9.1989 tarih ve 89/14547 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı)(R.G. 24.6.1990, sayı 20558). Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi ve Ozon Tabakasını İncelten Maddelere Dair Montreal Protokolü, (R.G. 8-9.9.1990, sayı 20629). Londra Değişiklikleri (28 Aralık 1994 tarih ve 22155 sayılı Resmi Gazete). Kopenhag Değişiklikleri (28 Eylül 1994 tarih ve 20629 sayılı Resmi Gazete). Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Rio de Janeiro, 5.6.1992 (27 Aralık 1996 tarih ve 22860 sayılı Resmi Gazete). Karadeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesi, 1992(R.G. 6.3.1994, sayı 21869). Karadeniz Deniz Çevresinin Kara Kökenli Kaynaklardan Kirlenmeye Karşı Korunmasına Dair Protokol,1992 (R.G. 6.3.1994, sayı 21869). Karadeniz Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirilenmesine Karşı Acil Durumlarda Yapılacak İşbirliğine Dair Protokol, 1992 (R.G. 6.3.1994, sayı 21869). Karadeniz Deniz Çevresinin Boşaltmalar Nedeniyle Kirlenmesinin Önlenmesine İlişkin Protokol, 1992 (R.G. 6.3.1994, sayı 21869). Özellikle Su Kuşları Yaşama Alanı Olarak Uluslararası Öneme Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme (RAMSAR), (R.G. 17.5.1994, sayı 21937). Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi, Aralık 1994, Paris (21 Kasım 1996 tarihinde Çevre Komisyonunda kabul edildi. TBMM gündeminde olup henüz onaylanmadı). Antarktika Antlaşması, (R.G.18.9.1985, sayı 22408)(3.8.1995 tarih ve 244 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı). CITES Nesli Tehlikede Olan Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine ilişkin Sözleşme (20 Haziran 1996 tarihli Resmi Gazete)'.

C – Anayasal Boyutu

Çevre, Anayasanın 56. maddesinde, ‘Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir’ şeklinde düzenlenmiştir.

D – Çevre Hukukunun Tarihi Gelişimi

Çevre, günümüz dünyasında gittikçe önemi artan bir unsur haline gelmiştir. Bunda, çevreye ilişkin günümüze kadar etkili bir önlemin alınmamış olmasının etkisi büyüktür.

İnsanlığın ortak evi olan çevrenin korunması ve geliştirilmesi için son zamanlarda etkili çalışmalar yapılmaktadır. Ancak, daha önceleri çevrenin ihmal edilmiş olması, bu etkili çalışmanın kısa zaman içinde istenilen yararı elde etmeye yetmeyeceği açıktır.

Çevre tüm dünyanın ortak evi olması nedeniyle, belirli bir ülkeyle sınırlı değildir. Bu nedenle de, öncelikli olarak uluslararası alanda ortak bir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Çevre soruna ilişkin olarak uluslararası alanda yapılan ilk çalışma, 1913 yılında yapılan Bern Konferansıdır. Bu konferansı 1923 yılında Paris ve Londra’da yapılan konferanslar izlemiştir. 1965 yılında Birleşmiş Milletlerin ihtisas kuruluşlarıyla bağlantılı danışma kurulları kurulmuştur. 1970 yılında Tabiatın Korunması Hakkında Avrupa Konferansı düzenlenmiştir.

Uluslararası alanda, çevre hakkının dile getirildiği ilk toplantı Birleşmiş Milletler Çevre ve İnsan Konferansı’dır. (Stockholm 1972) Stockholm Konferansı, çevre sorunlarına yönelik politika arayışlarında bir ilktir.

Avrupa Birliği Konseyi, 27.01.2003 tarih ve 2003/80/JHA sayılı Çevrenin Ceza Hukuku Yoluyla Korunması Hakkında Yönergeyi kabul etmiştir. Bu yönergede yer alan hükümler, birçok Avrupa Birliğine üye devlet tarafından iç hukukta ceza kanunlarına yansıtılmıştır.

Ülkemiz açısından bakıldığında, çevre hakkı 1982 Anayasasının 56. maddesinde düzenlenmiştir. Daha sonra 09.08.1983 tarihinde 2872 sayılı Çevre Kanunu kabul edilmiştir. Bu Kanununa istinaden birçok Yönetmelik, Genelge ve Tebliğ kabul edilmiştir. 2872 sayılı Kanun, 26.04.2006 tarih ve 5491 sayılı Kanun ile tekrar gözden geçirilerek çevre

kirliliğine neden olduğu tespit edilen kurum, kuruluş ve işletmelere ağır yaptırımlar getirilmiştir. Yani, 2872 sayılı Çevre Kanununda idari yaptırımlar öngörülmüştür.

İdari yaptırımlar, çevrenin korunması bakımından etkili bir yaptırım değildir. 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'nda bazı maddelerde dolaylı olarak cezai yaptırımlar getirilmişti². Ancak, doğrudan doğruya bağımsız bir başlık altında ilk kez, 01.01. 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 181 ve devamı maddelerinde çevreye karşı işlenen fiiller suç kabul edilmiştir. Çevre hakkına ilişkin 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'na kadar süre içinde bağımsız ve ayrıntılı bir düzenlemenin bu gününe kadar yapılmamış olması oldukça düşündürücü ve bir o kadar da hatadır³.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile çevre hakkının bağımsız bir başlık altında cezai yaptırım ile korunması oldukça yerinde olmuştur⁴. Ancak, bu yeterli değildir. Teknoloji ve sanayideki gelişmeler ışığında çevre hakkına ilişkin birçok hakkın koruma altına alınması gerekecektir.

E – Korunan Hukuksal Değer

Çevreye karşı işlenen suçlarda korunan hukuki değer, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkıdır. Nitekim bu husus; hem Anayasanın 56. maddesinde, 'Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir', hem de madde gerekçesinde, 'çevrenin kasten kirlenmesi

² 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu'un İkinci Kitabında Umumun Sıhhatine, Yiyecek ve İçecek Şeylere Mütâallik Cürümler başlığı altında 394. maddede, 'Halkın içeceği sulara ve yiyeceği veya içeceği her çeşit şeylere zehir katarak ve sair suretle bozarak umumun sıhhatini tehlikeye düşüren kimse beş yıldan onbeş yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır' şeklinde düzenlenmişti.

³ TOROSLU, Nevzat; Ceza Hukuku ve Çevre, Ankara, 1982, s. 13.

⁴ ERMAN, R. Barış; TCK Tasarısında Çevre Suçları, Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı 2, Sonbahar 2004, s. 188.; ÜLKÜ, Muhammet Murat; Çevreye Karşı Suçlar, www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/25.12.2009, s. 1.; YILMAZ, Şenol; Çevre Suçları, www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/25.12.2009, s. 1.

fiilleri suç olarak tanımlanmıştır. Böylece, kişilerin sağlıklı bir çevrede yaşama hakları korunmuş olmaktadır' şeklinde belirtilmiştir⁵.

F - Suçun Unsurları

Suçun unsurlarına geçmeden önce, suçun unsurları konusunda öğretilerde bu konuda fikir birliğinin bulunmadığını ifade etmek gerekir. Suçun unsurları konusu, suçun yapısına ilişkin felsefi (kuramsal) bir tartışma konusu olup, inceleme konumuz açısından fazla bir öneme sahip olmadığı için bu konudaki farklı görüşler olduğuna değinmekle yetineceğiz. Çünkü, somut bir suç tipi veya bazı suç tipleri incelenirken, suçun yapısına ilişkin genel ve soyut tartışmalardan ziyade söz konusu suç tipindeki düzenlemeye değinmek gerekir. Bu nedenle bu konudaki tartışmalar uzun uzadıya yer vermek inceleme konumuzun amacını aşacaktır⁶.

⁵ ŞEN, Ersan; Çevre Ceza Hukuku, İstanbul, 1994, s. 115. Alman hukukunda çevre suçlarında birden çok hukuksal değer korunduğu ileri sürülmektedir. Bu nedenle, çevre suçlarında bir yandan insan hayat ve sağlığı diğer yandan da su, hava ve toprağın korunduğu ileri sürülmektedir. ÜNVER, Yener/NUHOĞLU, Ayşe; Federal Almanya Çevre Ceza Hukuku, İstanbul, 1999, s. 123. Sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı, aynı zamanda su, hava ve toprağın da korunmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, bu ifade daha geniş bir anlama sahiptir. Ayrıca, su, hava ve toprak canlı bir varlık olmadığı için, korunması gereken bir haktan bahsetmek güç olacaktır.

⁶ Öğretilerde bazı yazarlar suçun unsurlarını; Maddi unsur (hareket – netice – nedensellik bağı), Manevi unsur (kast – taksir), Hukuka aykırılık şeklinde kabul etmektedir. TOROSLU, Nevzat; Ceza Hukuku Genel Kısım, Ankara, 2005, s. 111 vd.; Bazı yazarlar, Maddi unsur (hareket – netice – suçun konusu), Manevi unsur (kast – taksir) ve Hukuka aykırılık unsuru şeklinde kabul etmektedir. SOYASLAN, Doğan; Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2005, s. 221vd.; Bazı yazarlar, Tipiklik, Maddi unsur (hareket – netice – nedensellik bağı), Hukuka aykırılık, Kusurluluk (kast – taksir) şeklinde kabul etmektedirler.; CENTEL, Nur/ZAFER, Hamide/ÇAKMUT, Özlem Yenerer; Türk Ceza Hukukuna Giriş, İstanbul, 2005, s. 231 vd.; Bazı yazarlar, Tipiklik, Maddi unsur (hareket – netice – nedensellik bağı), Manevi unsur (kast – taksir), Hukuka aykırılık şeklinde kabul etmektedirler. ÖZTÜRK, Bahri/ERDEM, Mustafa Ruhan; Ceza Hukuku, Ankara, 2005, s. 37 vd.; Bazı yazarlar, Tipiklik, Maddi unsur (hareket – netice – nedensellik bağı), Manevi unsur (kast – taksir), Hukuka aykırılık şeklinde kabul

1) Maddi Unsuru

Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçu, TCK'nun 181. maddesinde, '(1) İlgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten veren kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Atık veya artıkları izinsiz olarak ülkeye sokan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (3) Atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza iki katı kadar artırılır. (4) Bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan fiillerin, insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıklarla ilgili olarak işlenmesi hâlinde, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına ve bin güne kadar adlî para cezasına hükmolunur. (5) Bu maddenin iki, üç ve dördüncü fıkrasındaki fiillerden dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur' şeklinde düzenlenmiştir.

etmektedir. HAKERİ, Hakan; Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2009, s. 115 vd. Bazı yazarlar, Fiil/Maddi unsur (Hareket – Netice Nedensellik bağı), Hukuka uygunluk nedenleri, Kusurluluk (kast, taksir) şeklinde kabul etmektedirler. HAFIZOĞULLARI, Zeki/ÖZEN, Muharrem; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2010, s. 193 vd.; ARTUK, Mehmet Emin/GÖKCEN, Ahmet/YENİDÜNYA, A. Caner; Ceza Hukuku Genel Hükümler I, Ankara, 2006, s. 411 vd.; Bazı yazarlar, Maddi unsur (hareket – netice – nedensellik bağı – fail – mağdur – suçun konusu), Manevi unsur (kast – taksir) ve Hukuka aykırılık unsuru şeklinde kabul etmektedir. ÖZGENÇ, İzzet; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2006, s. 153 vd.; Bazı yazarlar, Tipiklik ve Hukuka aykırılık olarak görmekte ve tipikliği maddi (Fail, Mağdur, Hareket, Netice, Nedensellik Bağı) ve Manevi (Kast, Taksir) şeklinde kabul etmektedirler. KOCA, Mahmut/ÜZÜLMEZ, İlhan; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2009, s. 144 vd.; Bazı yazarlar, Tipiklik (Fiil (hareket, Netice, Nedensellik Bağı), Hukuka aykırılık, Kusurluluk (Kast, Taksir) şeklinde kabul etmektedir. DEMİRBAŞ, Timur; Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2006, s. 193 vd.;

Bu düzenlemeye göre, Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçu'nun maddi unsurları, 'Atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten vermek' ve 'Atık veya artıkları izinsiz olarak ülkeye sokmak'tır.

a) Atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten vermek

Atık, 2872 sayılı Çevre Kanununun 2. maddesinde, 'Herhangi bir faaliyet sonucunda oluşan, çevreye atılan veya bırakılan her türlü madde' şeklinde tanımlanmıştır.

Artık; artık kelimesi çevre sözlüğünde tanımlanmamıştır. Kanunda artık kelimesi ile atık kelimesi arasında veya bağlacı kullanılmıştır. Bu nedenle, artık veya atık suçun maddi konusu olarak birbirinin yerine kullanılabilir. Ancak, mutlaka tanımlama yapmak gerekirse; kullanım sonucunda artan ve artık kullanılmamak üzere elden çıkarılan her türlü maddeye artık denilebilir.

TCK'nun 181. maddesinin 1. fıkrasındaki maddi unsur dikkate alındığında, suçun oluşabilmesi için, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten vermek yeterlidir. Bu nedenle bu suç, somut tehlike suçudur⁷. Çünkü, kanunda, 'çevreye zarar verecek şekilde' ifadesine yer

⁷ Suçun oluşması için zararın meydana gelmesinin gerektiği suçlara zarar suçu denilir. Zarar suçlarında, korunan hukuki yarara zarar verilmesi gerekir. Örneğin insan öldürme suçu gibi. Suçun oluşması için zarar tehlikesinin doğmasının gerektiği suçlara tehlike suçları denilir. Tehlike suçlarında, korunan hukuki yararın tehlikeye sokulması gerekir. Tehlike suçları da kendi içinde somut ve soyut tehlike suçu olarak ikiye ayrılırlar. Somut tehlike suçu; suçun oluşması için suç ile korunan hukuki yararın gerçek anlamda tehlikeye sokulmasını ifade eder. Zarar tehlikesi oluşmalıdır. Tehlikenin oluşup oluşmadı varsayıma dayanmaz. Araştırılması gerekir. Somut tehlike suçu, neticeli suçtur. Örneğin, halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme suçu gibi. Soyut tehlike suçu; suçun oluşması için suç ile korunan hukuki yararın bir tehlikeye sokulmasının gerekmediğini ifade eder. Tehlikenin oluşup oluşmadı varsayıma dayanır. Soyut tehlike suçları neticesi harekete bağlı (şekli suçlardır. CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT; (2005), s. 260 vd.; HAKERİ; (2009), s., 143.; DEMİRBAŞ; (2006), s. 231.; ÖZBEK, Veli Özer; Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı, Cilt I, Ankara, 2005, s. 129.; ÖZGENÇ; (2006), s. 187 vd.

verilmiştir. Suçun oluşması için bir zararın meydana gelmesi gerekmemektedir. Ancak, 4. fıkrada belirtildiği gibi, suçun işlenmesi sonucu, ‘insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine’ neden olunması halinde zarar suçu oluşacaktır.

Bu fıkrada belirtilen suç, neticesi harekete bitişik (ani/şekli) suçtur. Çünkü kanunda öngörülen hareketin yapılmasıyla suç gerçekleşmektedir⁸. Bu nedenle bu fıkradaki suç, kesintisiz suç değildir. Neticesi harekete bitişik veya ani suç ile kesintisiz suç birbirlerinden farklıdır. Neticesi harekete bitişik suçta, neticenin gerçekleşmesiyle birlikte suç tamamlanmaktadır. Neticenin devam etmesi suçun tamamlanmasına engel değildir. Yani, netice gerçekleştiği anda suç hem tamamlanmakta hem de sona ermektedir. Kesintisiz suçlarda ise, netice gerçekleştiği anda suç hem tamamlanmakta, ancak, devam eden neticenin devamının son bulması anında suç sona ermektedir⁹. Bu nedenle, TCK’nun 181. maddesinin 1. fıkrasına göre, ‘atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten vermek’le suç hem tamamlanmakta hem de sona ermektedir.

Suç, icrai hareketle işlenebileceği gibi ihmali hareketle de işlenebilir. Örneğin, tarım ilaçlarının ilaçlama bittikten sonra akarsuya dökülmesi icrai bir harekettir. Yine, kanun yürürlüğe girdiği andan önce kanun ve diğer mevzuata aykırı bir şekilde çevreye atılan işletme atıklarının kanun yürürlüğe girdikten sonra kesilmeyerek devam ettirilmesi ihmali bir harekettir. Aynı şekilde, bir işletmeden kanun ve diğer mevzuata aykırı bir şekilde çevreye atık veya artıkların atıldığını gören işletme sahibinin, bu andan itibaren kasten bu fiili önlememesi, ihmali hareketle suçun işlenmesi anlamına gelecektir.

⁸ DÖNMEZER, Sulhi/ERMAN, Sahir; Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım Cilt I, İstanbul 1999, s. 381.; ARTUK/GÖKCEN/YENİDÜNYA; (2006), s. 433.; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN; (2010), s. 214, 117-218.; HAKERİ; (2009), s., 144.

⁹ HAFIZOĞULLARI/ÖZEN; (2010), s. 214.; CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT; (2005), s. 264.; ARTUK/GÖKCEN/YENİDÜNYA; (2006), s. 434.; HAKERİ; (2009), s., 144, 145.; ÖZBEK; (2005), s. 129.; KOCA/ÜZÜLMEZ; (2009), s. 153.; ÖZGENÇ; (2006), s. 160. Yazara göre, kesintisiz suçlarda devam eden netice değil, harekettir.

Suç, serbest hareketli bir suçtur. Bu nedenle, suçun maddi unsuru her türlü şekilde gerçekleştirilebilir¹⁰.

b) Atık veya Artıkları İzinsiz Olarak Ülkeye Sokmak

TCK'nun 181. maddesinin 2. fıkrasında, 'atık veya artıkları izinsiz olarak ülkeye sokma' fiili suç olarak kabul edilmiştir. Burada önemle belirtmek gerekir ki, bu fıkra hükmü ile 1. fıkra hüküm arasında tam anlamıyla cezayı artıran nitelikli hal ilişkisi bulunmamaktadır¹¹. Ancak, bu fıkra suçun maddi konusunu oluşturan 'atık veya artıklar' konusunda 1. fıkraya göndere yapılmaktadır. Yani, suçun konusunda 1. fıkraya gönderme yapılmaktadır. Sonuç olarak, uygulanacak yaptırım açısından cezayı artıran nitelikli hal söz konusu olmasa da, suçun konusuna yapılan gönderme gereği 1. fıkradan tamamen bağımsız olduğu söylenemez. Bu nedenle nitelikli hal sayılması gerekir. Aksi yönde yorum, kanun koyucunun amacına aykırı sonuçlar doğurabilecektir.

Çevrenin kasten kirletilmesi suçunun 'atık veya artıkları izinsiz olarak ülkeye sokma' fiili şeklinde işlenmesi de neticesi harekete bitişik

¹⁰ ÖZTÜRK/ERDEM; (2005), s. 47.; HAKERİ; (2009), s., 133.; DEMİRBAŞ; (2006), s. 213.; ÖZGENÇ; (2006), s. 158.; ARTUK/GÖKCEN/YENİDÜNYA; (2006), s. 433.

¹¹ Öğretide TECZAN/ERDEM/ÖNOK, benzer bir düzenleme olan TCK'nun 102. maddesinde düzenlenen cinsel saldırı suçunda, 102. maddenin 2. fıkrasının 1. fıkranın cezayı artıran nitelikli hali değil, bağımsız bir suç olduğu görüşündedirler. Yine yazarlar, TCK'nun 134. maddesinde düzenlenen özel hayatın gizliliğini ihlal suçunda, 134. maddenin 2. fıkrasının 1. fıkranın cezayı artıran nitelikli hali değil, bağımsız bir suç olduğu görüşündedirler. TECZAN, Durmuş/ERDEM, Mustafa Ruhan/ÖNOK, R. Murat; Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Ankara, 2007, s. 285 – 470. SOYASLAN, TCK'nun 102. maddesinde düzenlenen cinsel saldırı suçunda, 102. maddenin 2. fıkrasının 1. fıkranın cezayı artıran nitelikli hali olduğu görüşündedir. SOYASLAN, Doğan; Ceza Hukuku Özel Hükümler, Ankara, 2005, s. 176.; ARTUK/GÖKCEN/YENİDÜNYA, TCK'nun 102. maddesinde düzenlenen cinsel saldırı suçunda, 102. maddenin 2. fıkrasının 1. fıkranın cezayı artıran nitelikli hali olduğu görüşündedirler. ARTUK, Mehmet Emin/GÖKCEN, Ahmet/YENİDÜNYA, A. Caner; Ceza Hukuku Özel Hükümler, Ankara, 2006, s. 142.

(şekli/ani) suçtur. Bu nedenle, atık veya artıkların izinsiz olarak ülkeye sokulmasıyla suç tamamlanacaktır. Neticesi harekete bitişik (şekli/ani) olma nedeniyle, kesintisiz suç özelliği göstermemektedir.

Bu fıkra hükmü, somut tehlike suçudur. Suçun oluşması için suç ile korunan hukuki değer tehlikeye girmesi gerekmektedir. Bu bir değerlendirmeyi gerektirir. Suç ile korunan hukuki değer, 'sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı' olduğuna göre, somut olayda bu hakkın tehlikeye girip girmediğine hâkim karar verecektir.

Bu fıkra hükmü, hem icrai hem de ihmali şekilde işlenebilir. Bu kapsamda, bir kişinin atık veya artık yüklü bir gemiyi Türkiye'ye karasuları sınırları içine sokması halinde icrai, sahil güvenlik komutanlığında görevli olan bir yetkilinin böyle bir geminin Türkiye'ye karasuları sınırlarına girmekte olduğu ihbarını almasına rağmen engel olmaması halinde ihmali hareketle bu fıkra hükmü işlenmiş sayılacaktır.

Ülke kelimesi, hem gerçek hem de farazi anlamda ülke şeklinde anlaşılmalıdır. Sadece gerçek anlamda anlaşılması, maddenin hem uygulama alanını daraltacaktır. Bu durumda ise, suç ve suçlulukla mücadele etkili olmayabilecektir.

Son olarak belirtmek gerekir ki, atık veya artıklar konusunda sınırlama getirilmediği için her türlü (Tehlikeli atıklar, Tıbbi atıklar, Atık pil ve Akümülatörler, Atık madeni yağlar, PCB ve PCT içeren atıklar, Katı atıklar, Ambalaj atıkları, Bitkisel yağ atıkları, Ömrünü tamamlamış lastik atıkları, Hafriyat ve inşaat atıkları, Geri dönüşüm vb.) atık veya artıklar bu madde kapsamında değerlendirilecektir.

c) Atık veya Artıkların Toprakta, Suda veya Havada Kalıcı Özellik Göstermesi

TCK'nun 181. maddesinin 3. fıkrasına göre, atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi halinde 1. ve 2. fıkralarda belirtilen cezalara iki katına kadar artırılacaktır.

Bu fıkroda, uygulanacak cezanın artırımı konusunda hâkime takdir hakkı tanınmamıştır. Bu nedenle, emredici hüküm özelliği gösterdiği için hâkim, koşulların gerçekleşmesi halinde cezayı iki katına kadar artırmak zorundadır.

Bu fıkra hükmünün hukuki niteliği üzerinde durmak gerekmektedir. Çünkü, bu fıkra hükmünün nesnel cezalandırma koşulu

mu yoksa cezayı artıran nitelikli hal mi olduğunun tespit edilmesi gerekir.

Nesnel (objektif) cezalandırma koşulu; suçun tüm unsurlarıyla tamamlandıktan sonra fail hakkında cezanın uygulanabilmesi için aranan koşuldur¹². Somut tehlike suçlarında, suçun kanunda belirtilen fiilinin işlenmesi yanı sıra failin cezalandırılabilmesi için somut tehlikenin gerçekleşmesi gerekir¹³.

Failin cezalandırılması için, nesnel (objektif) cezalandırma koşulu bakımından failin kast veya taksir derecesinde kusuru bulunmasına gerek yoktur¹⁴.

Nesnel (objektif) cezalandırma koşulu geneldir. Ancak, kişisel cezasızlık nedeni özeldir. Kimde bulunursa sadece o kişi yararlanır¹⁵.

Nesnel (objektif) cezalandırma koşulu, netice sebebiyle ağırlaşan suçtan farklıdır. Çünkü, netice sebebiyle ağırlaşan suçta, failin cezalandırılabilmesi için ağır netice bakımından faili taksir derecesinde kusuru bulunması gerekir. Nesnel (objektif) cezalandırma koşulu için failin kast veya taksirinin bulunması gerekmemektedir.

Nesnel (objektif) cezalandırma koşulu gerçekleşmediği zaman, teşebbüsten bahsetmek mümkün olmamalıdır¹⁶. Çünkü, nesnel (objektif) cezalandırma koşulu suçun unsuru değildir. Teşebbüsten bahsedebilmek için suçun maddi unsurlarından biri olan neticenin gerçekleşmesi gerekir. Bu nedenle, nesnel (objektif) cezalandırma koşulu gerçekleşmediği zaman, bir önceki aşamayı oluşturan hal, bir suç teşkil ediyorsa o hale

¹² HAFIZOĞULLARI/ÖZEN; (2010), s. 191.; ARTUK/GÖKCEN/YENİDÜNYA; Genel hükümler, (2006), s. 724.; CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT; (2005), s. 213. ; DEMİRBAŞ; (2006), s. 196.; KOCA/ÜZÜLMEZ; (2009), s. 333.; HAKERİ; (2010), s. 219.

¹³ ARTUK/GÖKCEN/YENİDÜNYA; Genel hükümler, (2006), s. 725.

¹⁴ HAKERİ; (2010), s. 219.; CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT; (2005), s. 214.; DEMİRBAŞ; (2006), s. 197.; KOCA/ÜZÜLMEZ; (2009), s. 334.

¹⁵ CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT; (2005), s. 214.; KOCA/ÜZÜLMEZ; (2009), s. 337.

¹⁶ Bu konudaki tartışmalar için bkz, ARTUK/GÖKCEN/YENİDÜNYA; Genel hükümler, (2006), s. 724.; KOCA/ÜZÜLMEZ; (2009), s. 334.

göre cezai sorumluluk benimsenecektir. Bu durumda, fail, TCK'nun 181. maddesinin 1. fıkrasına göre sorumlu olacaktır.

Suçun nitelikli halleri; suçun temel şekline nazaran daha fazla veya daha az ceza verilmesini gerektiren hallerini ifade eder¹⁷. Bize göre, suçun nitelikli şekli ile nesnel (objektif) cezalandırma koşulu arasındaki en önemli fark, failin suçun nitelikli şeklinden sorumlu olabilmesi için, kast veya taksir derecesinde kusurunun bulunması gerekirken, nesnel (objektif) cezalandırma koşulu bakımından böyle bir koşula gerek duyulmamasıdır. Diğer bir fark ise, suçun nitelikli şeklinde öngörülen ceza, suçun temel şekline göre belirlenmektedir. Bu nedenle suçun temel şekline göre daha fazla veya daha az ceza öngörülmektedir. Nesnel (objektif) cezalandırma koşulunda ise, başlı başına ayrı bir ceza öngörülmektedir. Son olarak da, suçun nitelikli hallerinin bulunmaması (gerçekleşmemesi) halinde fail, suçun temel şekline göre cezalandırılır. Ancak, nesnel (objektif) cezalandırma koşulu gerçekleşmediği zaman, fail cezalandırılmayacaktır.

Bütün bu değerlendirmeler ışığında TCK'nun 181. maddesinin 3. fıkrasına bakıldığında, bu fıkra hükmünün hem nesnel (objektif) cezalandırma koşulu hem de cezayı artıran nitelikli hal olduğu görülmektedir. Bu nedenle 'kendine özgü / sui jeneris' bir özellik göstermektedir.

d) Atık veya Artıkların İnsan veya Hayvanlar Açısından Tedavisi Zor Hastalıkların Ortaya Çıkmasına, Üreme Yeteneğinin Körelmesine, Hayvanların Veya Bitkilerin Doğal Özelliklerini Değiştirmeye Neden Olabilecek Niteliklere Sahip Olması

Bu fıkra hükmü, cezayı artıran nitelikli haldir¹⁸. Bu nitelikli halin uygulanması koşula bağlı tutulmuştur. Bu koşul, 'Atık veya artıkların insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin

¹⁷ ÖZGENÇ; (2006), s. 192.; ARTUK/GÖKCEN/YENİDÜNYA; Genel hükümler, (2006), s. 475.

¹⁸ ERMAN; TCK Tasarısında Çevre Suçları, s. 188.; ÜLKÜ; Çevreye Karşı Suçlar, s. 2.; YILMAZ; Çevre Suçları, s. 2.; Bu fıkra hükmünün, madde gerekçesinde cezayı artıran nitelikli hal olduğu ifadesine yer verilmiştir.

doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olması'dır. Bu nedenle, çevreye atılan atık veya artıkların bu fıkra hükmünde belirtilen özelliğe sahip olması gerekecektir. Eğer, bu özelliğe sahip değilse, 181. maddenin 1. fıkrasına göre sorumluluk benimsenecektir.

Bu fıkra hükmünün uygulanmasında, failin atık veya artıkların nitelikli halin uygulanmasını gerektiren niteliğe sahip olup olmadığını bilmesinin gerekip gerekmediği önem taşımaktadır. Çünkü, cezayı artıran nitelikli hal olan bu fıkra hükmünün uygulanabilmesi için, çevreye atılan atık veya artıkların fıkroda belirtilen niteliğe sahip olması gerekmektedir.

Fıkra hükmüne maddenin kenar başlığı ile birlikte bakıldığında, failin çevreye atılan atık veya artıkların fıkroda belirtilen niteliğe sahip olduğunu bilmesi gerekmektedir. Yani, kast karinesi kabul edilmiştir. Bu nedenle, fail çevreye atılan atık veya artıkların fıkroda belirtilen niteliğe sahip olduğunu bilmemesi halinde bunu ispat etmesi gerekecektir.

Fail, çevreye atılan atık veya artıkların fıkroda belirtilen niteliğe sahip olduğunu bilmiyorsa ve fakat bilmesi gerekiyor ise, taksiri derecesinde kusuru var demektir. Bu durumda, cezayı artıran nitelikli halden sorumlu tutulamaz. Ancak, 181. maddenin 1. fıkrasına göre sorumlu tutulabilecektir. Bilinçli taksir derecesinde kusuru bulunduğu takdirde de, 181. maddenin 1. fıkrasına göre sorumlu tutulabilecektir.

Bu fıkra hükmü, somut tehlike suçudur. Bu nedenle, atık veya artıkların insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olup olmadığının uzman kişiler tarafından tespit edilmesi gerekecektir. Yani, bu fıkra hükmü ile korunan hukuki değer üzerinde somut bir tehlikenin oluşup oluşmadığı değerlendirilecektir.

2) Manevi Unsuru

TCK'nun 181. maddesinin 1. ve 2. fıkralarında yer alan suçlar, ancak kasten işlenebilirler. Bu nedenle bu fıkralardaki suçlar taksirle işlenemezler. Fail; toprağa, suya, havaya bıraktığı maddelerin atık veya artık olduğunu hem de bu atık veya artıkları bırakmayı bilip istemelidir. Yine fail; izinsiz olarak ülkeye soktuğu maddenin atık veya artık olduğunu hem de bu atık veya artıkları ülkeye soktuğunu bilip istemelidir.

Bu fıkralar bakımından özel kast aranmamıştır. Bu nedenle genel kast gerekir. Yine bu suç, hem doğrudan hem de olası kastla işlenebilir.

TCK'nun 181. maddesinin 3. fıkrası açısından konuya bakıldığında, yukarıda belirtildiği gibi, bu fıkra hükmünün kendine özgü bir yapısı olduğunu ifade etmiştik. Her ne kadar, nesnel (objektif) cezalandırma koşulunda failin kast veya taksiri derecesinde kusuru bulunması gerekmesede, cezayı artıran nitelikli hallerde failin kast veya taksiri derecesinde kusuru bulunması gerekmektedir. Bu bağlamda, maddenin kenar başlığında bu madde hükümlerinin kasten işlenebileceği belirtilmiştir. Bu nedenle, kast karinesi kabul edilmiştir. Dolayısıyla, TCK'nun 181. maddesinin 3. fıkrasına göre, hükmünde failin atık veya artıkların kalıcı özellik gösterme özelliğini bilmemesi halinde, bu fıkra hükmü uygulanacaktır.

Bu fıkra hükmü, hem doğrudan hem de olası kastla işlenebilir. Özel kast aranmamıştır.

TCK'nun 181. maddesinin 4. fıkrası, kasten işlenebilir. Bu nedenle fail, insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıkları çevreye bilerek ve isteyerek bırakması gerekir. Ayrıca, bu tür atık veya artıkların insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olduğunu da bilmesi gerekir.

Bu fıkra hükmü, hem doğrudan hem de olası kastla işlenebilir. Özel kast aranmamıştır.

3) Hukuka Uygunluk Nedenlerinin Bulunmaması

Çevrenin kasten kirletilmesi suçu bakımından hukuka uygunluk nedenlerinden kanun hükmünü icra söz konusu olabilir. Şöyle ki, belediyede atık veya artıkları toplamakla görevli kişiler veya tıbbi atık veya artıkları toplamakla görevli kişilerin ilgili kanunlarda belirlenen usullere göre belirli bir yere dökmeleri, bu suçu oluşturmayacaktır. Başka bir hukuka uygunluk nedeni olarak hakkın icrası söz konusu olabilir. Bir meslek sahibinin idarenin verdiği ruhsata uygun (kanun çizdiği sınırlar içinde kalarak) olarak çevreyi kirleten faaliyette bulunması hukuka

uygunluk nedeni olabilir¹⁹. Yine, bu suç bakımından zorunluluk hali söz konusu olabilir. Zorunluluk hali Kanunun düzenleniş şekli (sistemik) şekline bakıldığında her ne kadar hukuka uygunluk nedeni kabul edilmemiş olsa da (TCK m. 25, CMK m. 223), hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilmemelidir. Bu durumda örneğin, büyük bir sel, yangın veya deprem felaketinden korunmak için zorunlu eşyalarını yüklemek amacıyla ilaç dolu tankeri boşaltılması halinde bu suç oluşmayacaktır.

G – Fail

Çevrenin kasten kirletilmesi suçu herkes tarafından işlenebilir. Bu nedenle bu suçun faili, özel bir sığata sahip olmayan kişi olabileceği gibi kamu görevli de olabilir. Bu nedenle özgü suç değildir. Ancak, bu suçun faili kamu görevlisi olması cezayı artıran nitelikli hal olarak kabul edilmemiştir.

Tüzel kişiler, TCK'ndaki düzenlemeye göre suçun faili olamamaktadırlar. Ancak, tüzel kişiler adına hareket eden kişiler bu suçun faili olabilirler. Bu durumda, tüzel kişi adına hareket eden kişiler, 181. maddede öngörülen hürriyeti bağlayıcı ceza ile sorumlu olacaklarken, tüzel kişi TCK'nun 60. maddesinde öngörülen 'iznin iptali ve müsadere' güvenlik tedbirlerine tabi olacaklardır²⁰.

Burada son olarak belirtmek gerekir ki, TCK'nun 60. maddesine göre, hakkında güvenlik tedbiri uygulanacak tüzel kişi, özel hukuk tüzel kişisi olabilir. Bu nedenle, kamu hukuku tüzel kişileri hakkında TCK'nun 60. maddesinde öngörülen 'iznin iptali ve müsadere' güvenlik tedbirlerine hükmolunamayacaktır.

H – Mağdur

Bu suçun mağduru toplumdur. Çünkü, bu suç ile korunan hukuki değer, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkıdır. Sağlıklı bir çevrede yaşama

¹⁹ ŞEN; Çevre Ceza Hukuku, s. 175.

²⁰ Tüzel kişilerin cezai sorumluluk kapsamı dışında bırakılmasının, cezanın caydırıcı etkisinden kurtulma şansını artıracakđı görüşü ileri sürülmektedir. Bkz, TURGUT, Nukhet; Çevre Hukuku, Ankara, 2003, s. 633. Ancak, TCK'nun 60. maddesinde öngörülen güvenlik tedbiri mahiyetindeki yaptırımlar, oldukça ağırdır. Bu nedenle, caydırıcı etkiyi fazlasıyla gösterebileceği gibi, iznin iptali güvenlik tedbiri, 'beyaz ölüm' niteliğine de sahiptir.

hakkı ihlal edilen herkes bu suçun mağduru konumundadır. Ancak, somut olayda belir kişi veya kişiler de bu suçta mağdur olabilirler.

I – Suçun Konusu

Suçun konusu, suçun maddi ve hukuki konusu olarak iki farklı şekilde incelenebilir.

1) Maddi Konusu

Çevreyi kasten kirletme suçunun maddi konusu, çevreye atılan veya boşaltılan atık veya artıklardır. Bu anlamda çevreye atılan veya boşaltılan atık veya artıklar miktarı ya da niteliği önemli değildir.

2) Hukuki Konusu

Çevreyi kasten kirletme suçunun hukuki konusu, suç ile korunan hukuki değer ile aynıdır. Yani, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkıdır. Başka bir ifadeyle, çevre hakkıdır.

3) Suçun Özel Görünüş Şekilleri

a) İştirak

Çevrenin kasten kirletilmesi suçunda iştirak özel bir özellik göstermemektedir. Bu nedenle, iştirake ilişkin genel esaslar burada da geçerlidir.

b) Teşebbüs

TCK'nun 181. maddesinin 1. fıkrasındaki suç, neticesi harekete bitişik (ani/şekli) suç olduğu için kural olarak teşebbüse elverişli değildir²¹. Ancak, hareketler kısımlara bölünebildiği takdirde teşebbüse elverişli kabul edilmelidir. Bu nedenle örneğin, atık veya artıkları toprağa kasten vermeye yönelik olarak çöp arabasındaki çöpleri uygunsuz bir yere dökmek için harekete geçildikten sonra zabıta ekipleri tarafından çöplerin dökülmesinin engellenmesi halinde, teşebbüs mümkün olacaktır.

TCK'nun 181. maddesinin 2. fıkrasındaki suç, neticesi harekete bitişik (ani/şekli) suçtur. Hareketler kısımlara bölünebildiği takdirde teşebbüse elverişli kabul edilmelidir.

²¹ ARTUK/GÖKCEN/YENİDÜNYA; Genel Hükümler, (2006), s. 761.; SOYASLAN; Genel Hükümler, (2005), s. 328.

TCK'nun 181. maddesinin 3. fıkrası, cezayı artıran nitelikli haldir. TCK'nun 181. maddesinin 4. fıkrası, cezayı artıran nitelikli haldir. TCK'nun 181. maddesinin 3. fıkrasında öngörülen nitelikli hal, suçun maddi konusundaki nitelikten kaynaklanmaktadır. Yani, atık veya artıkların suda kalıcı etki doğuracak nitelikte olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumun dışında, suçun maddi unsurları TCK'nun 181. maddesinin 1. ve 2. fıkraları ile aynıdır. Bu nedenle, fail söz konusu atık veya artıkların TCK'nun 181. maddesinin 3. fıkrasındaki niteliğe sahip olduğunu bilerek ve isteyerek TCK'nun 181. maddesinin 1. ve 2. fıkralarında belirtilen maddi unsurları işlemeye başladıktan sonra herhangi bir engel ile karşılaşırsa fiil, teşebbüs aşamasında kalmış olacaktır.

TCK'nun 181. maddesinin 4. fıkrası, cezayı artıran nitelikli haldir. TCK'nun 181. maddesinin 3. fıkrasında öngörülen nitelikli hal, suçun maddi konusundaki nitelikten kaynaklanmaktadır. Bu durumun dışında, suçun maddi unsurları TCK'nun 181. maddesinin 1. ve 2. fıkraları ile aynıdır. Bu nedenle, fail söz konusu atık veya artıkların TCK'nun 181. maddesinin 3. fıkrasındaki niteliğe sahip olduğunu bilerek ve isteyerek TCK'nun 181. maddesinin 1. ve 2. fıkralarında belirtilen maddi unsurları işlemeye başladıktan sonra herhangi bir engel ile karşılaşırsa fiil, teşebbüs aşamasında kalmış olacaktır.

c) İçtima

TCK'nun 181. maddesinin 1. fıkrası ile 2. fıkrası arasında tam anlamda cezayı artıran nitelikli hal ilişkisi bulunmamaktadır. Çünkü, 2. fıkrada öngörülen yaptırım için 1. fıkraya gönderme yapılmamaktadır. Ancak, suçun konusu bakımından gönderme yapılmıştır. Her ne kadar uygulanacak ceza bakımından cezayı artıran nitelikli hal ilişkisi bulunmasa da, suçun konusu bakımından iki hüküm arasında bir ilişki bulunmaktadır. Bu nedenle, 2. fıkranın 1. fıkranın cezayı artıran nitelikli kabul edilmesi yerinde olur. Böyle bir kabul halinde, diğer koşulların varlığı halinde, ilk önce 1. fıkraya hükümün saha sonra 2. fıkraya hükümün ihlal edilmesi halinde zincirleme suç oluşacaktır. Aksi yönde fikri kabulü halinde kanun koyucunun amacına ters düşülebilecektir.

Çevreyi kasten kirletme suçunu oluşturan bir fiilin aynı zamanda başka kanunlarda yaptırım altına alınan fiillerle aynı veya benzerlik

göstermesi mümkündür. Bu durumda, nasıl hareket edilmesi gerektiği sorunu ortaya çıkabilecektir.

Çevreyi kasten kirletme suçunu oluşturan fiiller bakımından 2872 sayılı Çevre Kanunu ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu önem taşımaktadır.

Bir fiil, aynı kanunun farklı hükümlerini ya da farklı kanunlarda yer alan hükümleri ilgilendirebilir. Bu durumda, eğer aynı kanunun farklı hükümlerini ya da farklı kanunlarda yer alan hükümleri aynı hukuki konuyu düzenliyorlar ise, normların görünüşte içtimaı söz konusu olacaktır. Böyle bir durum söz konusu olduğunda, özel hükmün önceliği ilkesi gereğince, daha ayrıntılı düzenleme getiren hüküm uygulanacaktır²². Eğer, eğer aynı kanunun farklı hükümlerini ya da farklı kanunlarda yer alan hükümleri aynı hukuki konuyu düzenliyorlar ise, fikri içtima söz konusu olabilecektir.

Konuya çevreyi kasten kirletme suçunun düzenlendiği 181. maddedeki düzenleme ile 2872 sayılı Çevre Kanunu ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunlarındaki benzer düzenlemeler açısından bakılması gerekmektedir.

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 26. maddesi, 'Bu Kanunun 12 nci maddesinde öngörülen bildirim ve bilgi verme yükümlülüğüne aykırı olarak yanlış ve yanıltıcı bilgi verenler, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu Kanunun uygulanmasında yanlış ve yanıltıcı belge düzenleyenler ve kullananlar hakkında 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun belgede sahtecilik suçuna ilişkin hükümleri uygulanır' şeklinde düzenlenmiştir. Bu madde hükmü, adli nitelikte ceza öngörmektedir. 20. maddede ise, idari nitelikte yaptırım öngörülmektedir.

5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 41. maddesinde, 'Çevreyi Kirletme' başlığı altında kabahat oluşturan fiillere yer verilmiştir²³.

²² HAKERİ; (2009), s., 465.; DEMİRBAŞ; (2006), s. 466.; KOCA/ÜZÜLMEZ; (2009), s. 463.; ÖZBEK; (2005), s. 454.

²³ (1) Evsel atık ve artıkları, bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atan kişiye, yirmi Türk Lirası idarî para cezası verilir. Bireysel atık ve artıkların atılması halinde de bu fıkra hükmü uygulanır. (2) Fiilin yemek pişirme ve servis yerlerinde işlenmesi halinde işletme sahibi gerçek veya tüzel kişiye, beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar idarî

Bu düzenlemeler ışığında konuya bakıldığında, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 26. maddesinde 'bildirim ve bilgi verme yükümlülüğüne aykırı olarak yanlış ve yanıltıcı bilgi verme' ve 'yanlış ve yanıltıcı belge düzenleme ve kullanma' fiilleri suç olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle, TCK'nun 181. maddesindeki suç teşkil eden fiillerle aynılık veya benzerlik göstermemektedir. 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 41. maddesinde yaptırım altına alınan fiiller, her ne kadar TCK'nun 181. maddesindeki suç teşkil eden fiiller içinde düşünülebilecek olsa da, bu fiiller kabahat olarak kabul edilmişlerdir. Dolayısıyla, normların görünüşte içtimai ve fikri içtimadan bahsedilemeyecektir. Ancak, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 15. maddesinin 3. fıkrasına göre, 'Bir fiil hem kabahat hem de suç olarak tanımlanmış ise, sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanabilir. Ancak, suçtan dolayı yaptırım uygulanamayan hallerde kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanır'.

para cezası verilir. (3) Hayvan kesimine tahsis edilen yerler dışında hayvan kesen veya kesilen hayvan atıklarını sokağa veya kamuya ait sair bir alana bırakan kişiye, elli Türk Lirası idarî para cezası verilir. (4) İnşaat atık ve artıklarını bunların toplanmasına veya depolanmasına özgü yerler dışına atan kişiye, yüz Türk Lirasından üçbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir. İnşaat faaliyetinin bir tüzel kişi adına yürütülmesi halinde bu tüzel kişi hakkında verilecek idarî para cezasının üst sınırı beşbin Türk Lirasıdır. Bu atık ve artıkların kaldırılmasına ilişkin masraf da ayrıca kişiden tahsil edilir. (5) Kullanılamaz hale gelen veya ihtiyaç fazlası ev eşyasını bunların toplanmasına ilişkin olarak belirlenen günün dışında sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakan kişiye elli Türk Lirası idarî para cezası verilir. Bu eşyanın toplanması hususunda belediye tarafından belirli aralıklarla yılda üç günden az olmamak üzere belirlenen günler önceden uygun araçlarla ilân olunur. (6) Kullanılamaz hale gelen motorlu kara veya deniz nakil araçlarını ya da bunların mütemmim cüzlerini sokağa veya kamuya ait sair bir yere bırakan kişiye ikiyüzelli Türk Lirası idarî para cezası verilir. Bunların kaldırılmasına ilişkin masraf da kişiden ayrıca tahsil edilir. (7) Bu kabahatler dolayısıyla idarî para cezasına belediye zabıta görevlileri karar verir. (8) Bu kabahatler dolayısıyla meydana gelen kirliliğin kişi tarafından derhal giderilmesi halinde idarî para cezasına karar verilmeyebilir. (9) Bu madde hükümleri, belediye sınırları içinde uygulanır. (10) Özel kanunlardaki hükümler saklıdır.

İ – Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçunun Yaptırımları

1) Seçenek Yaptırımlar

TCK'nun 50. maddesinde kısa süreli hürriyeti bağlayıcı suçlara seçenek yaptırımlar düzenlenmiştir. TCK'nun 49. maddesinin 2. fıkrasına göre, 'hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezasıdır'.

Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı suçlara seçenek yaptırımlar, somut ceza esas alınarak hükmedilmektedir. Çünkü, söz konusu seçenek yaptırımlardan birinin uygulanabilmesi için somut cezanın belirlenmiş olması gerekir.

Çevrenin kasten kirletilmesi suçu, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı suçlara seçenek yaptırımlar açısından değerlendirildiği zaman, TCK'nun 181. maddesinin 1. fıkrasında suç olarak tanımlan fiil için, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Yargılama sonucunda bir yıl veya daha az süreli hapis cezasına hükmedilirse, TCK'nun 50. maddesinde düzenlenen kısa süreli hürriyeti bağlayıcı suçlara seçenek yaptırımlar biri uygulanabilecektir.

TCK'nun 181. maddesinin 2. fıkrasında suç olarak tanımlan fiil için, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Yargılama sonucunda alt sınırdan yani bir yıldan hapis cezasına hükmedilirse, TCK'nun 50. maddesinde düzenlenen kısa süreli hürriyeti bağlayıcı suçlara seçenek yaptırımlar biri uygulanabilecektir.

TCK'nun 181. maddesinin 3. fıkrasında suç olarak tanımlan fiil için, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza iki katı kadar artırılır hükmüne yer verilmiştir. TCK'nun 181. maddesinin 1. fıkrasına göre yapılan yargılamada, bu fıkra kapsamına girmesi halinde 1 yıldan dört yıla kadar hapis cezası verilebilecektir. Bu durumda, yargılama sonucunda alt sınırdan yani bir yıldan hapis cezasına hükmedilirse, TCK'nun 50. maddesinde düzenlenen kısa süreli hürriyeti bağlayıcı suçlara seçenek yaptırımlar biri uygulanabilecektir.

2) Adli Para Cezası

TCK'nun 181. maddesinin 4. fıkrasında suç olarak tanımlan fiil için, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezası ve bin güne kadar adli para cezası öngörülmüştür. Bu fıkra hükmünde hapis cezası ile adli para cezası birlikte kabul edilmiştir. Kanun koyucu, çevrenin kasten kirletilmesi suçuna ilişkin düzenlemede sadece bu fıkra hükmünde adli

para cezası öngörmüştür. Bu nedenle, sadece bu fıkra hükmünün çıkar amaçlı işlenebileceği kabul edilmiştir. Ayrıca, bu fıkra hükmünde öngörülen adli para cezasının TCK'nun 52. maddesinde düzenlenen genel sınırların çok üstünde kabul edilmesi bu tezi doğrular niteliktedir. Ancak, bu fıkra hükmünün diğer fıkra hükümlerinden farklı olarak, çıkar amaçlı işlenebileceğini gösteren bir durum gözükmemektedir. Bu fıkra hükmünü diğer fıkra hükümlerinden ayıran nitelik, meydana gelebilecek somut tehlikenin çok daha ağır olduğudur. Dolayısıyla bir maddi zarar ve buna bağlı olarak da suçun fail veya faillerinin bir yarar elde etmesi söz konusu değildir. Bu nedenle, bu fıkra hükmünde çok ağır bir adli para cezası öngörülmesinin nedeni anlaşılmamaktadır. Madde gerekçesinde de bu konuyu aydınlatacak bir ifade bulunmamaktadır.

2) Cezanın Ertelenmesi

Hapis cezasının ertelenmesi, TCK'nun 51. maddesinde, 'İşlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir. Bu sürenin üst sınırı, fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış veya altmışbeş yaşını bitirmiş olan kişiler bakımından üç yıldır...' şeklinde düzenlenmiştir.

Hapis cezasının ertelenmesinde somut ceza esas alınacaktır.

TCK'nun 181. maddesinin 1. fıkrasında suç olarak tanımlan fiil için, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Bu fıkra hükmüne göre verilen hapis cezaları ertelenebilecektir.

TCK'nun 181. maddesinin 2. fıkrasında suç olarak tanımlan fiil için, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Bu fıkra hükmüne göre verilen hapis cezalarında ikili ayırım yapılmalıdır. Eğer fail, 18 yaşından küçük veya 65 yaşından büyük ise, bu fıkra hükmüne göre verilen hapis cezaları ertelenebilecektir. Eğer fail, 18 yaşından büyük 65 yaşından küçük ise, üst sınırı iki yıla kadar olan hapis cezaları ertelenebilecektir.

TCK'nun 181. maddesinin 3. fıkrasında suç olarak tanımlan fiil için, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza iki katı kadar artırılır hükmüne yer verilmiştir. Bu fıkra hükmü açısından konuya bakıldığında, sonuç cezanın iki yıl olması halinde erteleme mümkün olabilecektir. Sonuç cezanın üç yıl olması halinde, fail 18 yaşından küçük veya 65 yaşından büyük ise, erteleme mümkün olabilecektir.

J - Çevrenin Kasten Kirletilmesi Suçunun Ceza Muhakemesine İlişkin Sonuçları

1) Madde Yönünden Yetkili Mahkeme

Mahkemelerin madde yönünden (görev yönünden) yetkisi, işlenen suçun konuda öngörülen hapis cezasının miktarı esas alınarak belirlenmektedir.

5326 Sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev Ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 10. maddesine göre, Kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, iki yıla kadar (iki yıl dahil) hapis cezaları ve bunlara bağlı adli para cezaları ile bağımsız olarak hükmedilecek adli para cezalarına ve güvenlik tedbirlerine ilişkin hükümlerin uygulanması, sulh ceza mahkemelerinin görevi içindedir. 11. maddesine göre, Kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, sulh ceza ve ağır ceza mahkemelerinin görevleri dışında kalan dava ve işlere asliye ceza mahkemelerince bakılır. 12. maddesine göre, Kanunların ayrıca görevli kıldığı haller saklı kalmak üzere, Türk Ceza Kanununda yer alan yağma (m.148), irtikap (m. 250/1 ve 2), resmi belgede sahtecilik (m.204/2) , nitelikli dolandırıcılık (m. 158), hileli iflas (m. 161) suçları ile ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere bakmakla ağır ceza mahkemeleri görevlidir.

Bu düzenlemeler ışığında konuya bakıldığında, TCK'nun 181. maddesinde düzenlenen çevrenin kasten kirletilmesi suçunda asliye ceza mahkemesinin görevli olduğu görülmektedir.

2) Yer Yönünden Yetkili Mahkeme

Mahkemelerin yer yönünden yetkisi, işlenen suçun coğrafi olarak işlendiği yere göre belirlenmektedir. TCK'nun 181. maddesinde düzenlenen çevrenin kasten kirletilmesi suçu açısından yer yönünden yetkili mahkemenin belirlenmesinde, CMK'nun 12. maddesi uygulanacaktır. Ancak bu suç bakımından, farklı bir yetki kuralına da yer verildiği görülmektedir. CMK'nun 15. maddesinin 3. fıkrasına göre, 'Çevreyi kirletme suçu, yabancı bayrağı taşıyan bir gemi tarafından Türk kara suları dışında işlendiği takdirde, suçun işlendiği yere en yakın veya geminin Türkiye'de ilk uğradığı limanın bulunduğu yer mahkemesi yetkilidir'. Bu fıkra hükmüne göre, örneğin Antartika kıyılarında

çevrenin kasten kirlenmesi suçu işlendiği takdirde, bu kıyının coğrafi bakından Türkiye'deki en yakın yerinden bulunan asliye ceza mahkemesinde dava açılacaktır. Bu durumda, fail, mağdur, delil gibi ceza ve ceza muhakemesinin birçok unsurunun nasıl değerlendirileceğinin yanında mahkemelerin iş yükünün dikkate alındığında gereksiz yere meşgul edileceği durumu ortaya çıkaracaktır.

3) Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açma Konusunda Takdir Yetkisi

Cumhuriyet savcısının kamu davası açma konusunda takdir yetkisi, CMK'nun 171. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiştir²⁴. Bu düzenlemeye göre, Cumhuriyet savcısının kamu davası açma konusunda takdir yetkisini kullanabilmesi için, işlene suçun kanunda öngörülen cezasının (soyut ceza) üst sınırı bir yıldan az olması gerekmektedir. TCK'nun 181. maddesinde öngörülen yaptırımların hepsinin üst sınırı bir yıldan fazla olduğu için, bu suçlarda Cumhuriyet savcısının kamu davası açma konusunda takdir yetkisini kullanamayacaktır.

4) Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, CMK'nun 231. maddesinin 5. fıkrasında düzenlenmiştir²⁵. Bu düzenlemeye göre, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında esas alınacak ceza, somut ceza olup, bu somut ceza iki yıldan fazla olmayacaktır. Bu hüküm karşısında, TCK'nun 181. maddesinin 1, 2 ve 3. fıkrâ hükümlerinde iki yıl ve daha az hapis cezası hükmedilme imkânı bulunmaktadır. Bu yönde

²⁴ 253 üncü maddenin ondokuzuncu fıkrası hükümleri saklı kalmak üzere, Cumhuriyet savcısı, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olup, üst sınırı bir yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, kamu davasının açılmasının beş yıl süreyle ertelenmesine karar verebilir. Suçtan zarar gören, bu karara 173 üncü madde hükümlerine göre itiraz edebilir.

²⁵ (Ek fıkra: 06/12/2006 - 5560 S.K.23.md) Sanığa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda hükmolunan ceza, *iki yıl** veya daha az süreli hapis veya adli para cezası ise; mahkemece, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Uzlaşmaya ilişkin hükümler saklıdır. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, kurulan hükmün sanık hakkında bir hukukî sonuç doğurmamasını ifade eder.

bir hüküm kurulduğu zaman, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilecektir.

II - ÇEVRENİN TAKSİRLE KİRLETİLMESİ

Çevrenin Taksirle Kirletilmesi Suçu, TCK'nun 182. maddesinde, '(1) Çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesine taksirle neden olan kişi, adli para cezası ile cezalandırılır. Bu atık veya artıkların, toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakması hâlinde, iki aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. (2) İnsan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya taksirle verilmesine neden olan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır' şeklinde düzenlenmiştir.

A - Korunan Hukuksal Değer

Çevrenin taksirle işlenmesi suçunda korunan hukuki değer, tıpkı çevrenin kasten işlenmesi suçunda korunan hukuki değer gibi, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkıdır.

B - Suçun Unsurları

a - Maddi Unsuru

aa) Çevreye Zarar Verecek Şekilde, Atık Veya Artıkların Toprağa, Suya Veya Havaya Verilmesi

Çevrenin taksirle işlenmesi suçunun maddi unsuru; 'Çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesi'dir. Bu maddi unsur, çevrenin kasten işlenmesi suçunun düzenlendiği TCK'nun 181. maddesinin 1. fıkrasındaki maddi unsur ile aynıdır. Aralarındaki fark, manevi unsura ilişkindir. Yani, çevrenin taksirle işlenmesi suçunun maddi unsuru taksirle işlenmektedir. Bu nedenle, bu fıkra hükmünün yorumu için çevrenin kasten işlenmesi suçunun düzenlendiği TCK'nun 181. maddesinin 1. fıkrasındaki maddi unsura ilişkin yapılan açıklamalar burada da geçerli olacaktır.

bb) Atık Veya Artıkların, Toprakta, Suda Veya Havada Kalıcı Etki Bırakması

TCK'nun 182. maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesine göre, çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkların toprağa, suya veya

havaya taksirle verilmesi neticesinde, bu atık veya artıkların ‘toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakması hâlinde’ iki aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Bu fıkra hükmü, çevrenin kasten işlenmesi suçunun düzenlendiği TCK’nun 181. maddesinin 3. fıkrasındaki hüküm ile aynıdır. Aralarındaki fark, ifade şeklindedir. Çünkü, TCK’nun 181. maddesinin 3. fıkrasında, ‘kalıcı özellik göstermesi’ ifadesine yer verilmişken TCK’nun 182. maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesinde, ‘kalıcı etki bırakması’ ifadesine yer verilmiştir.

Bu düzenlemeye bakıldığında, bu fıkra hükmündeki maddi unsur gerçekleştiren kişinin sorumlu olabilmesi için, atık veya artıkların ‘toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakması gerekmektedir.

Kişinin, atık veya artıkların ‘toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakıp bırakmayacağını bilip bilmemesinin suçun oluşumuna etkisi üzerinde durulmalıdır. Eğer, kişi atık veya artıkların ‘toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakma özelliğine sahip olduğunu bilir ve isterse maddi unsur ve netice bakımından kastı var demektir. Bu durumda, TCK’nun 181. maddesinin 3. fıkrasına göre sorumlu olacaktır. Eğer, kişi atık veya artıkların ‘toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakma özelliğine sahip olduğunu bilmez ve fakat kendisinden bilmesi beklenir ise, bilinçsiz taksir derecesinde kusuru var demektir. Bu durumda, TCK’nun 182. maddesinin 2. cümlesine göre sorumlu olacaktır. Bu fıkra hükmü bilinçli taksirle işlenemeyecektir. Çünkü, bilme ve bilmeme kesin bir durum ifade etmektedir. Bu nedenle, kişi, atık veya artıkların ‘toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakma özelliğine sahip olduğunu bilir ve fakat somut olayda etki göstermeyeceğine inanmasının bir önemi bulunmayacaktır. Çünkü, buradaki bilme neticeyi de içinde alan kastı ifade eder niteliktedir.

TCK’nun 182. maddesinin 2. cümlesine bakıldığında, yukarıda açıklanmaya çalışılan kast ve taksire ilişkin ihtimallere değinilmediği görülmektedir. Yani, kişinin bilip bilmemesine önem verilmemiştir. Bu durumda, kişinin atık veya artıkların ‘toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakma özelliğine sahip olduğunu bilmemesi ve bilmesinin beklenmemesi halinde de, bu fıkra hükmünün uygulanabileceği sonucu çıkabilmektedir. Maddenin kenar başlığının çevrenin taksirle işlenmesi olduğu dikkate alındığında, kişinin bilmediği ve fakat kendisinden bilmesi beklendiği (taksiri derecesinde kusurunun bulunduğu) kabul

edildiği düşünülebilir. Böyle düşünüldüğünde, taksir karinesi kabul edilmiş olacaktır. Bunun yanında, kişinin atık veya artıkların ‘toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakma özelliğine sahip olduğunu bilmemesi ve bilmesinin beklenmemesi halinde de bu fıkra hükmünün uygulanabileceği izlenimi bulunduğu için, bu durumda da, kusursuz (objektif) sorumluluk doğabilecektir. Her ne kadar TCK’nun 23. maddesinde kusursuz (objektif) sorumluluğun kaldırıldığı düzenlenmişse de, özel hükümlerde bu düzenlemeyle uyum içinde olmayacak yorumlara açık düzenlemeler bulunmaktadır.

cc) Atık Veya Artıkların İnsan Veya Hayvanlar Açısından Tedavisi Zor Hastalıkların Ortaya Çıkmasına, Üreme Yeteneğinin Körelmesine, Hayvanların Veya Bitkilerin Doğal Özelliklerini Değiştirmeye Neden Olabilecek Niteliklere Sahip Olması

TCK’nun 182. maddesinin 2. fıkrası, TCK’nun 181. maddesinin 4. fıkrası ile aynıdır. Aralarındaki fark, manevi unsura ilişkindir. Bu nedenle, TCK’nun 181. maddesinin 4. fıkrasına ilişkin yapılan açıklamalar burada da geçerlidir. Ancak önemle belirtmek gerekir ki, TCK’nun 182. maddesinin 2. cümlesine ilişkin ileri sürülen fikirler bu fıkra hükmü için de geçerlidir. Yani kişinin; toprağa, suya ve havaya bıraktığı atık veya artıkların ‘atık veya artıkların insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olması’ nı bilip bilmesine değinilmemiştir. Bu nedenle, ön kabul olarak bilmediği ve fakat bilmesi gerektiği kabul edilerek taksir karinesi kabul edilmiştir. Hatta, maddenin kenar başlığına itibar edilmeyip salt maddenin lafzına bakıldığında, kişinin bilmediği ve kendisinden bilmesi de beklenmediği durumlarda da bu fıkra hükmü uygulanabilecektir. Bu durumda ise kusursuz (objektif) sorumluluk kabul edilmiş olacaktır. Bu nedenle, hem TCK’nun 182. maddesinin 2. cümlesi TCK’nun 182. maddesinin 2. fıkrası değiştirilmelidir. Bu değişiklik yapılırken, kişinin ‘atık veya artıkların ... söz konusu niteliklere sahip olduğunu hususunda gerekli dikkate ve özeni göstermemiş olması’ gibi taksir derecesinde kusuruna vurgu yapacak ifadelerle yer verilmelidir.

b - Manevi Unsuru

TCK’nun 182. maddesinde düzenlenen çevrenin taksirle işlenmesi suçu, ancak taksirle işlenebilir.

c - Hukuka Uygunluk Nedenlerinin Bulunmaması

Hukuka uygunluk nedenleri, taksirle işlenen suçlarda da mümkündür²⁶. Bu nedenle, koşulların gerçekleşmesi halinde, çevrenin taksirle işlenmesi suçunda da hukuka uygunluk nedenleri bulunabilir.

C – Fail

Çevrenin taksirle işlenmesi suçunun faili herkes olabilir. Bu nedenle, özgü suç değildir. Bu suçu kamu görevlisi işlerse, cezayı artıran nitelikli hal olarak bu yönde bir düzenleme olmadığı için, uygulanacak cezada artırım yapılmayacaktır.

Tüzel kişiler, TCK'ndaki düzenlemeye göre suçun faili olamamaktadırlar. Ancak, tüzel kişiler adına hareket eden kişiler bu suçun faili olabilirler. Ancak, TCK'nun 60. maddesine göre, tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbiri uygulanabilmesi için işlenen suçun kasten işlenebilen bir suç olması gerekir. Bu nedenle, taksirle çevrenin kirletilmesi suçunda tüzel kişi hakkında güvenlik tedbiri uygulanamayacaktır.

D – Mağdur

Çevrenin taksirle işlenmesi suçunun mağduru toplumu oluşturan herkeştir. Ancak, bu suç ile belirli kişi veya kişiler doğrudan zarar görebilir. Bu durumda, doğrudan zarar gören belirli kişi veya kişiler de mağdur olabilecektir.

E – Suçun Konusu**1) Maddi Konusu**

Suçun maddi konusunda, çevrenin kasten kirletilmesi suçuna ilişkin yapılan açıklamalar burada da geçerlidir.

2) Hukuki Konusu

Suçun hukuki konusunda, çevrenin kasten kirletilmesi suçuna ilişkin yapılan açıklamalar burada da geçerlidir.

F – Suçun Özel Görünüş Şekilleri**a) Teşebbüs**

²⁶ ÖZTÜRK/ERDEM; (2005), s. 73.; KOCA/ÜZÜLMEZ; (2009), s. 257.

Teşebbüs, ancak kasten işlenebilen suçlarda mümkündür. Bu nedenle, çevrenin taksirle işlenmesi suçunda teşebbüs mümkün olmayacaktır²⁷.

b) İştirak

İştirak, ancak kasten işlenebilen suçlarda mümkündür²⁸. Bu nedenle, çevrenin taksirle işlenmesi suçuna iştirak mümkün değildir.

c) İçtima

İçtima kurumu içinde; bileşik suç, zincirleme suç ve fikri içtima yer almaktadır. Her üç içtima kurumu bakımından da kast gerekmektedir. Bu nedenle, taksirle işlenen suçlarda içtima kurumlarının mümkün olmayacağı söylenebilir²⁹.

G – Çevrenin Taksirle Kirletilmesi Suçunun Yaptırımları

1) Seçenek Yaptırımlar

TCK'nun 50. maddesinde kısa süreli hürriyeti bağlayıcı suçlara seçenek yaptırımlar düzenlenmiştir. TCK'nun 49. maddesinin 2. fıkrasına göre, 'hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezasıdır'.

²⁷ ARTUK/GÖKCEN/YENİDÜNYA; Genel Hükümler, (2006), s. 747, 748.; ÖZTÜRK/ERDEM; (2005), s. 60.; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN; (2010), s. 331.; HAKERİ; (2009), s., 350.; DEMİRBAŞ; (2006), s. 407.; ÖZGENÇ; (2006), s. 390.; ÖZBEK; (2005), s. 400.

²⁸ HAFIZOĞULLARI/ÖZEN; (2010), s. 354.; CENTEL/ZAFER/ÇAKMUT; (2005), s. 522.; DEMİRBAŞ; (2006), s. 455.; ÖZGENÇ; (2006), s. 440.; ÖZBEK; (2005), s. 420.; KOCA/ÜZÜLMEZ; (2009), s. 404.; İtalyan öğretisinde, taksirle işlenen suçlara iştirakın mümkün olup olmayacağı farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bkz, BETTIOL, Giuseppe; Diritto Penale, Padova, 1978, s. 586.; PANNAIN, Remo; Maunale Di Diritto Penale, Torino, 1962, s. 790 vd.; SANTORO, Arturo; Diritto Penale, Torino, 1958, s. 516.; CAVALLO, Vincenzo; Diritto Penale, Napoli, 1955, s. 516.

²⁹ Ancak, özellikle karşılaştırmalı hukukta içtima kurumları içinde yer alan kurumların oluşumunda taksirle de işlenebileceğine ilişkin az sayıda görüş de bulunmaktadır. Konumuz açısından doğrudan bir bağlantısı olmadığı için, ayrıntılı bilgi vermeye gerek görmedik.

TCK'nun 182. maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesindeki fiil için, iki aydan bir yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Bu düzenlemeye göre, TCK'nun 182. maddesinin 2. cümlesindeki fiil için TCK'nun 50. maddesinde kısa süreli hürriyeti bağlayıcı suçlara seçenek yaptırımlar uygulanabilecektir.

TCK'nun 182. maddesinin 2. fıkrasındaki fiil için, bir yıldan beş yıla kadar hapis öngörülmüştür. Bu düzenlemeye göre, TCK'nun 182. maddesinin 2. fıkrasındaki fiil için, altı sınırdan hapis cezasına hükmedildiği zaman, TCK'nun 50. maddesinde kısa süreli hürriyeti bağlayıcı suçlara seçenek yaptırımlar uygulanabilecektir.

2) Adli Para Cezası

TCK'nun 182. maddesinin 1. fıkrasının 1. cümlesindeki fiil için, sadece adli para cezası öngörülmüştür. TCK'nun özel hükümler içinde yer alan suç tiplerinin birçoğunda adli para cezası öngörülmüştür. Ancak, bu suç tiplerinde adli para cezası hapis cezası ile birlikte ya seçenek yaptırım ya da birlikte yaptırım olarak kabul edilmiştir. Bu fıkra hükmünde ise adli para cezası tek başına öngörülmüştür. Bize göre, sadece adli para cezasını gerektiren bir fiil, TCK'nun özel hükümler kısmında suç olarak düzenlenmemeliydi. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile daha hafif haksızlıkları suç olmaktan çıkarıp kabahat olarak kabul edip idari yaptırım uygulanması esas alınmıştır. Bu fıkra hükmünde bu ilkeye uyulmadığı görülmektedir.

3) Cezanın Ertelenmesi

Hapis cezasının ertelenmesi, TCK'nun 51. maddesinde, 'İşlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir. Bu sürenin üst sınırı, fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış veya altmışbeş yaşını bitirmiş olan kişiler bakımından üç yıldır...' şeklinde düzenlenmiştir.

TCK'nun 182. maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesindeki fiil için, iki aydan bir yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Bu düzenlemeye göre, TCK'nun 51. maddesinin hükümleri gereğince TCK'nun 182. maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesindeki fiil için hapis cezası ertelenebilecektir.

TCK'nun 182. maddesinin 2. fıkrasındaki fiil için, bir yıldan beş yıla kadar hapis öngörülmüştür. Bu düzenlemeye göre, yargılama

neticesine iki yıl ve daha az hapis cezasına hükmedilirse bu hapis cezası ertelenebilecektir.

H - Çevrenin Taksirle Kirletilmesi Suçunun Ceza Muhakemesine İlişkin Sonuçları

1) Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açma Konusunda Takdir Yetkisi

Cumhuriyet savcısının kamu davası açma konusunda takdir yetkisi, CMK'nun 171. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, Cumhuriyet savcısının kamu davası açma konusunda takdir yetkisini kullanabilmesi için suçun kanunda öngörülen cezasının üst sınırı bir yıldan az olması gerekir. TCK'nun 182. maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesindeki fiil için, iki aydan bir yıla kadar hapis cezası öngörüldüğü dikkate alındığında, bu fıkra hükmünde savcısının kamu davası açma konusunda takdir yetkisini kullanabilecektir.

2) Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması

Hükümün açıklanmasının geri bırakılması, CMK'nun 231. maddesinin 5. fıkrasında düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilmesi için yargılama neticesine hükmedilen hapis cezasının üst sınırının iki yıldan fazla olmaması gerekir. Yine adli para cezasına hükmedilmesi halinde de hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilecektir.

TCK'nun 182. maddesinin 2. fıkrasındaki fiil için, bir yıldan beş yıla kadar hapis öngörülmüştür. Bu fıkra hükmüne ilişkin yapılan yargılama neticesinde iki yıldan az hapis cezasına hükmedildiği takdirde bu ceza için hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilecektir.

TCK'nun 182. maddesinin 1. fıkrasının 1. cümlesindeki fiil için, sadece adli para cezası öngörülmüştür. Bu fıkra hükmünde de hükümün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilecektir.

SONUÇ

Çevre hakkına ilişkin somut ve ayrıntılı bir düzenleme ilk kez 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda kabul edilmiştir. Bu anlamda bu kanun, çok önemli bir boşluğu doldurmuştur.

TCK'nun 181. maddesinin 3. fıkrası hem nesnel (objektif) cezalandırma koşulu hem de cezayı artıran nitelikli hal olduğu

görülmektedir. Bu nedenle 'kendine özgü / sui jeneris' bir özellik göstermektedir. Maddenin kenar başlığına bakıldığında, suçun kasten işlenmesi gerekmektedir. Fail, atık veya artıkları toprak, su veya havada kalıcı özellik gösterdiğini bilmeseyse bile biliyormuş gibi cezalandırılacaktır. Suçun cezayı artıran nitelikli halleri bakımından değerlendirildiğinde, kast karanesi kabul edildiği görülmektedir. Çünkü, bu nitelikli haller için kast veya takdir derecesinde kusur gerekmektedir.

TCK'nun 181. maddesinin 4. fıkrası hükmüne maddenin kenar başlığı ile birlikte bakıldığında, failin çevreye atılan atık veya artıkların fıkrada belirtilen niteliğe sahip olduğunu bilmesi gerekmektedir. Yani, kast karanesi kabul edilmiştir.

TCK'nun 181. maddesinin 4. fıkrası hükmünde TCK'nun 52. maddesinde öngörülen genel adli para cezasının çok üstünde adli para cezası öngörülmüş olması, bu fıkrası hükmünün çıkar amaçlı işlendiğini akla getirmektedir. Ancak, hem bu fıkrası hükmünün çıkar amaçlı bir suç olduğunu haklı kılacak madde gerekçesi ve lafzı yorum imkânı bulunmamakta hem de diğer fıkrası hükümlerinde böyle bir hükme yer verilmemesinin doyurucu gerekçesi bulunmamaktadır.

CMK'nun 15. maddesinin 3. fıkrasına göre, 'Çevreyi kirletme suçu, yabancı bayrağı taşıyan bir gemi tarafından Türk kara suları dışında işlendiği takdirde, suçun işlendiği yere en yakın veya geminin Türkiye'de ilk uğradığı limanın bulunduğu yer mahkemesi yetkilidir'. Çevrenin kasten kirletilmesi suçu bu fıkrası hükmü ile birlikte değerlendirildiğinde, faili Türkiye'de olmayan, Türk olmayan ve delilleri bulunmayan bir suç için bir mahkeme yetkili olup soruşturma başlatılması için ihbarda bulunulabilecektir.

Kanun koyucunun TCK'nun 182. maddesinin 1. fıkrasının 2. cümlesinde yer alan hükümde, taksir karanesini kabul ettiği söylenebilir. Hatta kusursuz sorumluluğun kabul edildiği de ileri sürülebilir. Çünkü, atık veya artıkların 'toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakıp bırakmayacağını bilip bilmemesine yer verilmemiştir. Eğer, bilmez ve fakat kendisinden bilmesi beklenir ise taksir derecesinde kusuru bulunacaktır. Eğer, bilmez ve kendisinden bilmesi de beklenmezse kusuru bulunmayacaktır. Ancak, maddede bu yönde bir ayırım bulunmadığı için her iki durumda da bu fıkrası hükmüne göre sorumluluk benimsenecektir.

TCK'nun 182. maddesinin 1. fıkrasının 1. cümlesindeki fiil için, sadece adli para cezası öngörülmüştür. Bu düzenlemenin, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile kabul edilen daha hafif cezayı gerektiren (daha az haksızlık içeren fiiller) fiillerin kabahat olarak kabul edilip idari yaptırım öngörülmesi görüşü ile uyum içinde olmadığı görülmektedir. Bu nedenle, bu fıkra hükmünün ya hapis cezası ile yaptırım altına alınması ya da kabahatler kanununda düzenlenmesi gerekir.

KAYNAKÇA

ARTUK, Mehmet Emin/GÖKCEN, Ahmet/YENİDÜNYA, A. Caner; Ceza Hukuku Genel Hükümler I, Ankara, 2006.

ARTUK, Mehmet Emin/GÖKCEN, Ahmet/YENİDÜNYA, A. Caner; Ceza Hukuku Özel Hükümler, Ankara, 2006.

BETTIOL, Giuseppe; Diritto Penale, Padova, 1978.

CAVALLO, Vincenzo; Diritto Penale, Napoli, 1955.

CENDEL, Nur/ZAFER, Hamide/ÇAKMUT, Özlem Yenerer; Türk Ceza Hukukuna Giriş, İstanbul, 2005.

DEMİRBAŞ, Timur; Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2006.

DÖNMEZER, Sulhi/ERMAN, Sahir; Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım Cilt I, İstanbul 1999.

ERMAN, R. Barış; TCK Tasarısında Çevre Suçları, Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı 2, Sonbahar 2004.

HAFIZOĞULLARI, Zeki/ÖZEN, Muharrem; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2010.

HAKERİ, Hakan; Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2009.

KOCA, Mahmut/ÜZÜLMEZ, İlhan; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2009.

ÖZBEK, Veli Özer; Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı, Cilt I, Ankara, 2005.

ÖZGENÇ, İzzet; Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2006.

ÖZTÜRK, Bahri/ERDEM, Mustafa Ruhan; Ceza Hukuku, Ankara, 2005.

PANNAIN, Remo; Maunale Di Diritto Penale, Torino, 1962.

- SANTORO, Arturo; Dirittto Penale, Torino, 1958.
- SOYASLAN, Doğan; Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2005.
- ŞEN, Ersan; Çevre Ceza Hukuku, İstanbul, 1994.
- TECZAN, Durmuş/ERDEM, Mustafa Ruhan/ÖNOK, R. Murat; Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, Ankara, 2007.
- TOROSLU, Nevzat; Ceza Hukuku Genel Kısım, Ankara, 2005.
- TOROSLU, Nevzat; Ceza Hukuku ve Çevre, Ankara, 1982.
- TURGUT, Nukhet; Çevre Hukuku, Ankara, 2003.
- ULUSOY, Ali Dursun; Çevre Kirlenmesinin Oluşmasından Sonraki Aşamada Medeni Hukuk, Ceza Hukuku ve İdare Hukuku Çözümlmelerine İlişkin Genel Bir Bakış, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 43, Sayı 1- 4, 1993.
- ÜLKÜ, Muhammet Murat; Çevreye Karşı Suçlar, www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/25.12.2009.
- ÜNVER, Yener/NUHOĞLU, Ayşe; Federal Almanya Çevre Ceza Hukuku, İstanbul, 1999.
- YILMAZ, Şenol; Çevre Suçları, www.ceza-bb.adalet.gov.tr/makale/25.12.2009.